

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

211
211
TYCHO BRAHE

UND

J. KEPLER IN PRAG.

EINE STUDIE

VON

DR. JOSEF VON HASNER.

PRAG, 1872.

J. G. CALVE'SCHE K. K. UNIV.-BUCHHANDLUNG
(OTTOMAR BEYER.)

HARALD MORTENSEN

TYCHO BRAHE MINDER I PRAG

SÄRTRYCK UR ASTRONOMISKA SÄLLSKAPET
TYCHO BRAHE · ÅRSBOK 1942

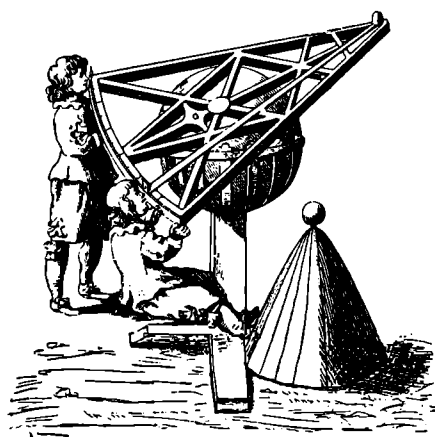

Tyge Brahe.
Pennetegning af Tobias Gemperlin. 1586.

TYCHO BRAHE MINDER I PRAG

Av HARALD MORTENSEN

» — — — Maaske var det Gudernes Vilje, de,
Som har Omsorg for, at Begeistring
Og Størværker ikke skal hindres af Skranker smaa — — —.»
(Tycho Brahe i »Mechanica». Fol. H. 2.)

Observation med Sekstant paa Stjerneborg. (Blaeu Atlas major. I.)

har staaet paa Uranienborg og
(Paa et Stik i Danske Magazin. Kbhvn. 1746. p. 193, ses Tycho Brahe siddende i denne Stol.) Andre Genstande der tilskrives Tycho Brahe, f. Eks. Uhre, Blækhuse og lignende, ere tvivlsomme.

Derimod besidder Danmark en Nationalskat i *Tycho Brahes Livsarbejde: de astronomiske Observationer*, tilhørende det Kgl. Bibliotek i København, og udgivet af »Det danske Sprog- og Litteraturselskab», ved den danske Astronom J. L. E. Dreyer i Oxford (1852—1926).

Da Tycho Brahe døde, splittedes hans Ejendele mellem Familiens Medlemmer der forblev i Bøhmen. Udover Rester af Bogsamlingen

Som mange af Renaissancens Lærde og Rigmænd var *Tycho Brahe* en ivrig Samler. Foruden den store Instrumentsamling fandtes paa Uraniborg mange Kunstgenstande, Malerier og Kuriosa. Ogsaa Bogsamlingen forøgedes i Aarenes Løb ved Gaver og Køb bl. a. paa Bogmessen i Frankfurt.

Ved Tycho Brahes Bortrejse fra Danmark 1597, medførte han alle sine Ejendele og der er derfor i Danmark intet bevaret af disse. En enkelt Undtagelse er en norsk »Kubestol» i Nationalmuseet i København; i Inventariet fra 1737. I. p. 901, betegnet: »En gammel astronomisk Stol, som tilforn tilhørt den bekjendte Tycho Brahe».

kendes ej heller her Genstande der har tilhørt ham. Men, de Steder hvor han opholdt sig i Prag, og som skal omtales her, eksisterer endnu. - - -

- - - Da Tycho Brahe efter Opfordring af Kejser Rudolf II i Sommeren 1599 ankom til Prag, tog han, efter Indbydelse, Ophold i den tidligere Vicekansler Jacob Kurz eller Curtius von Senftenau's Hus. Bygningen der laa nær Kongeslottet paa Hradschin beboedes efter Curtius Død 1594 af dennes Enke. Nogen Tid efter Ankomsten havde Tycho Brahe Audiens hos Kejseren, der modtog ham naadigt og lovede at understøtte hans videnskabelige Arbejder, samt bad ham snart lade de endnu ikke ankomne astronomiske Instrumenter komme til Prag.

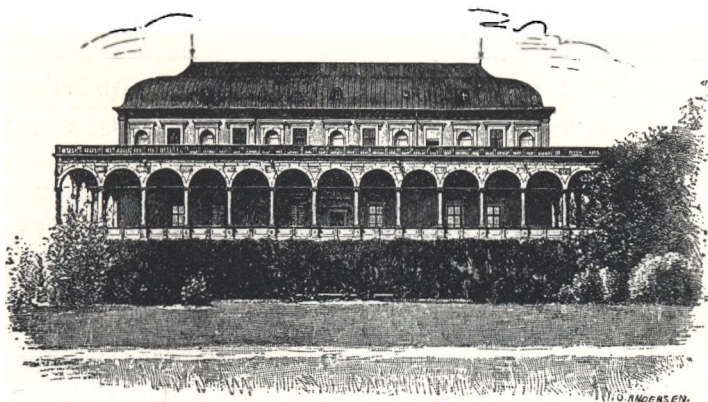
Tycho Brahe følte sig dog ikke tilfreds i Prag, da han her ikke havde den Ro han ønskede. Kejseren gav ham da Valget mellem tre Slotte i Prags Omegn. Han valgte *Benátky* circ. 38 Kil. N.O. for Prag, ved Floden Iser, paa en Højde ved Landsbyen Nové Benátky.

Om sine Forhold paa denne Tid skriver Tycho Brahe i et Brev til Fru Kristine Lindenov: »- - - Allthingest er gud ske loff, y en god Wesen, forhobis att det kan herepther endnu bliffue bedre, saa att mig formedelst gudz Naade och forsøn ingenlunde fortrøder, att jeg med mine er Uddragen aff Danmark, wille kun, att det haffde lenge tilforn sked - - -» (Breve og Aktstykker ang. Tyge Brahe og hans Slægtninge - - - af F. R. Friis. Kbhvn. 1875. p. 109. Tycho Brahe Opera Omnia XIV, p. 190.)

Paa Benátky paabegyndte Tycho Brahe Opførelsen af nogle Bygninger hvoraf dog intet mere er bevaret. I et Brev til Søsteren Sophie, d. 21 Marts 1600 (Breve og Aktstykker - - - af Friis. p. 93), beskriver han to under Opførelse værende Huse; det ene til Observatorium, hvori Instrumenterne skal staa i en Række, det andet i Forlængelse heraf til Laboratorium. Fra to andre Bygninger, af hvilke Kejseren benyttede den ene, Tycho Brahe den anden, var der Adgang til Observatoriet og Laboratoriet. Disse Byggearbejder krævede mange Penge, og Godsforvalteren, en Kaptain von Mühlstein, gjorde idelig Vanskeligheder, hvorfor Tycho Brahe truede ham med Kejserens Unaade.

Byggearbejderne var endnu ikke afsluttede, da Tycho Brahe i Sommeren 1600 forlod Benátky og tog ind til Prag.

Tycho Brahes urolige og vanskelige Sind krævede stadig Forandring og lod ham ikke i Ro. Han har givet dette Udtryk i følgende, som han den 5 April 1592 skrev paa Uraniborg i et Eksemplar af *Justus Lipsius de Constantia*:

»Belvedere» i Prag hvor Tycho Brahe observerede fra 2 Dec. 1600 til Beg. af 1601.
Opført 1533—38.

»PRIVATE OG INDVORTES ULYKKER LETTES IKKE VED OMSKIFTELSE AF
»STED OG HIMMELEGN; THI, HVORSOMHELST NOGEN MAATTE GAA HEN,
»BRINGER HAN SIG SELV MED. MEN OFFENTLIGE ELENDIGHEDER UND-
»GAAES OFTE VED AT FORANDRE STED, — — —» (CHRONOS. KBHVN 1822 p. 24).

Samme Følelser har Tycho Brahe udtrykt i et, Forfatteren tilhørende,
Stambogsblad, skrevet i Wittenberg under Landflygtigheden 16 Febr.
1599:

*PERIERAM NI SIC PERIISSEM*¹

(»JEG VAR PAA VEJ TIL AT GAA TIL GRUNDE (OG VAR GAAET TIL GRUNDE),
HVIS JEG IKKE VAR GAAET TIL GRUNDE PAA DENNE MAADE.»)

- - - Benátky er endnu bevaret, men meget ombygget. Om slottets
Kirketaarn, fortælles, at Tycho Brahe har benyttet det til Observa-
torium. Fra Slottet er en storslaet Udsigt over et smukt, om Sjælland
og Skåne mindende Landskab. Ogsaa Slottets Indre, der benyttes til
Skole og Kommunekontorer, er omforandret. I et Værelse i anden
Etage, der i de senere Aar er benyttet til Observatorium af en Ingeniør
Josef Sedmik, er i Gulvet anbragt en tynd Jærnstang i Retningen
Nord-Syd. Denne »Meridian» — i J. L. E. Dreyers Tycho Brahe.
Karlsruhe 1894. p. 303, betegnet som et »Sonnenuhr» — kan dog ikke
antages at have haft nogen Forbindelse med Tycho Brahe. Paa en Yder-
mur er for et Par Aar siden afdækket et Stykke Sgraffito — en Jæger
med Hund —, hvilket viser at Slottet har været udsmykket paa samme
Maade som Paladserne i Prag paa Kejser Rudolfs Tid. Benátky ejes
nu af »Landesbank» i Prag. - - -

¹ Ovanstående latinska uttryck återfinnes i den klassiska stiliseringen *Periissem nisi
periissem* som överskrift på en dikt av V. Ekelund (i Dithyramber i aftonglans). Red.

--- Da Tycho Brahe ankom til Prag, tog han atter Ophold i Curtius's Hus, hvilket Kejseren havde købt af Curtius's Enke for 10,000 Thaler. De store Instrumenter fra Hven var nu ankommet men foreløbig, efter Kejsereus Ønske, opstillet »ikke langt fra Borgen, i Slotshaven, i et Kejsereus tilhørende prægtigt Hus», skriver Tycho Brahe 24 Jan. 1601 i et Brev til Magini. Denne Bygning er det endnu bevarede »Kejser Ferdinand den Førstes Lysthus» eller »det Kejserlige Belvedere», opført 1533—38 af italienske Arkitekter under Ledelse af Paolo della Stella. (Forbilledet for Belvedere er »Palazzo della Ragione» i Padua.) Den prægtige Bygning staar endnu i det Ydre uforandret siden Tycho Brahe observerede her fra 2 Dec. 1600 til Beg. af 1601. Belvedere benævnes ofte og med Rette: »Tycho Brahes Observatorium». Det er den eneste af de Bygninger hvori Tycho Brahe har observeret, der er bevaret til vor Tid.

Den 10 April 1601 var alle Instrumenterne fra Belvedere overflyttet til Curtius's Hus og de astronomiske Observationer blev nu genoptaget. Det maa være til dette Tidspunkt den Historie skal henlægges som Mädlér fortæller i »Populære Astronomie» (i de første 5 Udgaver), at Tycho Brahe, ifølge en Notis i et Haandskrift i Strahow-Klosteret, skal have besværet sig over Munkenes natlige Korsang fra et nærliggende Kloster, hvilket forstyrrede ham i Observationerne! Disse Munke var de 1600 til Prag ankomne Kapuzinere, hvis Kloster laa nær Curtius's Hus, hvor Loretoklosteret nu ligger. Tycho Brahe omtaler ikke selv denne Sag som J. L. Heiberg har behandlet i digterisk Form i »Urania» 1846. p. 136, men den er omtalt i Loretoklosterets Protokol for Aar 1600.

Med Købet af Curtius's Hus, var Kejsereus Velvillie mod Tycho Brahe ikke til Ende. Det havde vistnok været Kejsereus Hensigt at bygge Tycho Brahe et nyt og prægtigt bøhmisk Uraniborg. Men

DEN 24 OCTOBER 1601 MELLEM 9 OG 10 FORM. DØDE TYCHO BRAHE

og alle Fremtidsplaner blev dermed opgivet. Observationerne blev indstillet, og Kepler *afslutter* Observationsprotokollen med en *Beretning om Tycho Brahes Sygdom og Død*, og skriver derefter:

»— — — FRA DENNE TID BLEV DERFOR EN RÆKKE HIMMELOBSERVATIONER AFBRODT, OG DER BLEV GJORT ENDE PAA 38 AARS OBSERVATIONER.»

»I DEN SIDSTE NAT HAN LEVEDE, GENTOG HAN I SIN VILDELSE, UNDER HVILKET ALT FOREKOM HAM HERLIGT, MEGET HYPPIGT DISSE ORD, SOM EN DER SAMMENSÆTTER ET VERS:

NE FRUSTRATA VIXISSE VIDEAR¹

¹ Disse Ord forekommer allerede i et Brev til Hagecius 1589. (Opera Omnia VII, p. 203).

(»MAATTE JEG IKKE SYNES AT HAVE LEVET FORGÆVES«). HVILKET HAN UDEN TVIVEL VILDE SÆTTE SOM SLUTNING PAA SINE VÆRKER OG MED DISSE ORD INDVIE DEM FOR EFTERTIDENS MINDE OG BRUG — — —.»

--- Curtius's Hus, hvori Tycho Brahe døde, laa paa Hradschins nordre Side, bag det senere opførte Czerninske Palads. Bygningens omtrentlige Beliggenhed, mellem de to nyanlagte Gader »Potockého- og Kepplerowa ulice«, var kendt, da der endnu 1804 fandtes et Taarn hvorfra Tycho Brahe skal have observeret. (Dr. A. David, Trigonometrische Vermessungen ... Prag 1805.) Under en Grundgravning 1902, traf man paa Paladsets Kældermure og Rester af Stueetagen med Trapper. Ved Opførelsen af en Skole (1930) blev Ruinerne paany udgravet og, paa Foranledning af Prags Byraad, tildels overdækkede. At faa Adgang til Ruinerne er vanskelig og noget særligt Udbytte har man ikke af et Besøg. En Mindetavle i Skolen, erindrer om at Tycho Brahe døde her.

Hovedbygningen har været cir. 17 M. i □ med flere Tilbygninger, der viste Spor af at have været udsat for Brand. Dette synes ogsaa at fremgaa af det lille Billede af Paladset der ses paa Titelbladet til »Historia coelestis« Augsb. 1666. De ved Udgravningen 1902 gjorde Jordfund viste, at Bygningen havde været rigt udstyret i Renaissance med Vægge i Fresco, Dørrammer af sleben rødt Marmor og Vinduesindfatninger af Sandsten med udhugne forgyldte Palmetter og Vaser (En officiel Beretning om Udgravningen, med Opmaalinger af R. Hlubinka, findes i »Zprávy Památkového Sboru Hlav. Města Prahy«. Praze 1931 p. 131). ---

--- Faa Dage efter Tycho Brahes Død sikrede Kejseren sig *de astronomiske Observationer og Instrumenter*. Der øvedes et stærkt Pres paa Arvingerne, hvem man, ved at true med Konfiskation, tvang til at sælge. Arvingerne forlangte 10000 Thaler for de med »unsäglicher Mühe« udførte Instrumenter og Observationer; men Købesummen blev af Kejseren ansat til 20000 Thaler med 6% Rente til Købesummen var udbetalt. Igennem mange Aar forsøgte Arvingerne paa alle tænkelige Maader at faa Pengene udbetalt men kun $\frac{1}{4}$ Del blev udbetalt; 1602, 4000 Thaler og 1608 1000 Thaler. Hermed ophørte Udbetalingerne og Hofkammeret afviste alle Krav med at erklære, at det ingen Penge havde. Det har dog sikkert manglet paa god Vilje, og at Arvingerne var Protestanter gavnede ikke Sagen. Efter mangeaarige Forsøg paa at faa deres Krav opfyldte overlod 1643 nogle af Arvingerne deres Krav til Franziskaner-Klosteret i Kaden og Dominikaner-Klosteret

Johann Kepler.
Kobberstik efter Maleri fra 1620 i
»Thomas-Stiftet» i Strassburg.

St. Ægidius i Prag. Dette Kloster erholdt i Stedet for Penge, Bygningsmaterialer til Klosterbygningernes Reparation. En Arving erholdt i Stedet for Penge — 300 Flasker Vin! Endnu i Aaret 1671 var Sagen ikke ordnet. (F. R. Friis: Nogle Efterretninger om Tyge Brahe og hans Familie. Kbhvn. 1902. »Opera Omnia» XIV, p. 251—306, 318).

Den ivrigste af Arvingerne — og den der mest trængte til Penge — var Tycho Brahes Elev, den tyske Adelsmand Franz Gansneb Tengnagel van Kamp der i Foraaret 1601 var bleven gift med Tycho Brahes næstældste Datter Elisabeth. Han betragtede sig som Overtager af Tycho Brahes videnskabelige Arbejde og paatog sig at fuldende de »Rudolfin-

ske Tavler» paa fire Aar. Han opgav dog snart Astronomien og gik over i Diplomati († 1622).

Forholdet mellem Tengnagel og Kepler var ikke godt. Kepler, der efter Tycho Brahes Død var Kejserslig Mathematiker, hindredes i at benytte Tycho Brahes Observationer, og Instrumenterne hengemtes i en Kælder under Curtius's Hus. Kepler beklager sig bittert herover og en Velynder, en Baron J. F. Hoffmann, stillede derfor 1602 en Kvadrant og en Sekstant til hans Disposition. Endelig fik Kepler, Aar 1604, en Overenskomst med Arvingerne og fik Observationerne overladt til Bearbejdelse og i 1627 udkom i Ulm de »Rudolfinske Tavler» saaledes benævnt til Ære for Kejser Rudolf II. Det var i Prag at Kepler efter Tycho Brahes Observationer fandt den første og anden Keplerske »Lov» for Planeternes Bevægelser; den tredie »Lov» fandt han i Linz 1612. (En Kepler-Biografi og -Bibliografi af Knut Lundmark, findes i Populær Astronomisk Tidsskrift 1931, p. 1.) Kepler døde 30 Nov. 1630. Da han i lang Tid ikke havde faaet Gage, er dette maaske Grunden til, at *Observationerne*, som Kepler havde i Forvaring, forblev i Sønnen Lægen Ludvig Keplers Værge. 1655 solgte denne Observationerne til Kong Frederik den III af Danmark der ind-

lemmede dem i sit Bibliotek (det nuværende »Kongelige Bibliotek«), hvor de endnu findes, udgørende 10 Bind i Folio og 8 i Kvart. Købesummen var 600 Rigsdaler.

Paa det her afbildede Bind af Observationerne er klæbet en Seddel, hvori Kepler forpligter sig at sørge for, at Tycho Brahes Arvinger holdes underrettet om Dødsfald i den Keplerske Familie for, at Observationerne stadig kunde være i sikker Forvaring under Kontrol af Arvingerne. Hvis denne Forpligtelse var overholdt, var Observationerne sikkert kommet til Hofbiblioteket i Wien og *ikke* til Kgl. Bibliotek i København.

Medens Tycho Brahes Livsarbejde, de astronomiske Observationer, saledes er bevaret til vor Tid, er dette ikke Tilfældet med *de astronomiske Instrumenter*.

Den 27 Marts 1604 fik Kepler Kejslerlig Ordre til »for større Sikkerheds Skyld« at lade Instrumenterne indpakke og sende til Wien. Her skulde han overbringe dem til Superintendenten ved Universitetet, der vilde anvise ham hvor de skulde anbringes. Samme Dag fik Erkehertug Matthias Anmodning om at finde en Plads i Wien, hvor Instrumenterne, der var »anseelige Kunstværker«, var godt beskyttede (Jahrbuch - - - des Allerhöchsten Kaiserhauses, Bd. 17. Reg. XXXVI). Denne Ordre er dog vistnok tilbagekaldt, thi den 9 Juli 1609 fremkom nemlig et kejslerligt Reskript vedrørende Arvingernes Krav og heri anføres - - - »*sintemaln* (eftersom, efterdi) *besagte Instrumenta und Bücher in dieser cron Behaimb verbleiben*« - - - (Jahrbuch etc. Bd. 15. Reg. N:o 11,756. »Opera Omnia« XIV, p. 266).

Reskriptet gav Anledning til, at der under Reparationsforhandlingerne efter Verdenskrigen, af Ceskoslovakiet stilledes Krav om at Tycho Brahes Efterladenskaber skulde tilbageleveres! Kravet blev dog ikke anerkendt af Ententens Jurister (Josef Volf i »Rise Hræzd«. Praz 1932 p. 1—32).

Da Curtius's Hus efter Tycho Brahes Død havde faaet nye Beboere blev Instrumenterne atter flyttede til Belvedere. (»Opera Omnia« XIV, p. 270.) Om deres videre Skæbne angives ofte i Værker om Tycho Brahe, at de ødelagdes efter Slaget paa »det hvide Bjerg« ved Prag, 8 Nov. 1620; men, Tycho Brahes Biograf, Gassendi, der vistnok er den misforstaaede Kilde hertil, skriver, at Ødelæggelsen skete 1619, under de Uroligheder der opstod i Bøhmen efter Kejsler Matthias Død. Da Prag erobredes af den af Bøhmerne udnævnte Konge, Kurfyrst Frederik af Pfalz, blev Instrumenterne — der antoges at tilhøre den østrigske Hofstat — ødelagde. *En Del omdannedes til andre Formaal og Resten ødelagdes eller ad-*

Tycho Brahes store Himmelglobe.
(Efter »Astronomiæ instauratæ
Mechanica». Wandesburgi
1598.)

” *spredtes.* (Gassendi: Tychonis Brahei vita. Hagæ 1655 p. 216). I den 1656 udkomne Biografi af Descartes, fortæller P. Borelli (p. 4), at denne, da han efter Slaget paa »det hvide Bjerg» opholdt sig i Prag: »DER HAVDE SET TYCHO BRAHES INSTRUMENTER og ført Samtaler med hans Slægtninge». (Hr. Bibliotekar Vald. Hansen har velvilligt henledt min Opmærksomhed paa denne Kilde). Descartes anden Biograf, Baillet (La Vie de Monsieur Descartes I. Paris 1691 p. 75), benægter dette, da Instrumenterne — efter Gassendi — var ødelagt Aaret forud.

Det er dog muligt, at der endnu saa kort Tid (cir. $\frac{1}{2}$ Aar) efter Slaget, i Prag fandtes bevaret enkelte Instrumenter, som Descartes kan have set. Dette synes at fremgaa af en Inventariefortegnelse — aftrykt i »Jahrbuch etc.»

XXV Bd. p. LI — over »Das Inventar der Prager Schatz- und Kunstkammer am 6 Dec. 1621»; altsaa et Aar efter Slaget paa »det hvide Bjerg». Heri opføres som opbevaret

»IM KAISERLICHEN LUSTHAUS (BELVEDERE):

N:o 1424 EIN SEHR GROSSER GLOBUS COELESTIS VOMM METALL

N:o 1425 EIN QVADRANT MIT VIEL ZUEHÖRIGEN INSTRUMENTEN.»

Det er uden Tvivel Tycho Brahes berømte *Himmelglobe* (Diameter 149,2 Cm.) — der skal have kostet over 5000 Rigsdaler; i Datidens Købeværdi omkring 10000 Kr. (Festskrift til Kr. Erslev. Kbh. 1927. p. 305) — der her nævnes. Mulig har ogsaa Kvadranten været et af de tychoniske Instrumenter. Globen har dog ikke staaet længe i Belvedere før den atter kom paa Vandring: Den 26 Maj 1625 ansøger Jesuitercollegiet i Niesse i Schlesien, om at faa overladt en, af den afdøde Erkehertug Karl, Kollegiet lovet Kirkeskat i Prag (Jahrbuch --- Bd. XXXI N:o 20397). Rektoren for Kollegiet var den bekendte Astronom, Opdageren af Solpletterne, Christoph Scheiner (1573—1650). Det er da naturligt at tænke sig, at Scheiner, der stod i stor Yndest ved det kejserlige Hof, samtidigt med Kirke-

skatten har erhvervet Globen og ført denne til Niesse. Her fandt Kong Kristian den Fjerdes Søn Prinds Ulrik, der deltog i Trediveaarskrigen, i Aaret 1632 Globen, og lod den som Krigsbytte føre til København, hvor den fik Plads paa Observatoriet paa Rundetaarn, og her ødelagdes den i den store Brand 1728: Globen, der var af Træ brændte; Metalpladerne hvormed den var belagt smeltede, og kun nogle Metalklumper, Meridianringen, nogle Jærnringe og Jærnaksen levnedes. Ogsaa disse Stycker ere forsvundne.

Om de tychoniske Instrumenter meddeles i en Skrivelse fra den engelske Gesandtskabssekretær T. Henschow d. 18 Maj 1672, at »Tycho Brahes Instrumenter for længe siden ere SOLGTE TIL GÖRTLERE» (Danske Samlinger. 2 R. III. p. 39). Om denne Meddelelse har andet Grundlag, end hvad Gassendi ovenfor anfører om Instrumenternes Skæbne, vides ikke, men at de berømte Instrumenter tilsidst ere endte hos Gørtlere er jo nok rigtigt. - - -

I Forbindelse med Omtalen af de tychoniske Instrumenter kan anføres, at disse maa have været Forbillede for Instrumenterne paa det gamle Observatorium i Peking. Jesuiterpateren F. Verbiest, der ledede Observatoriet, maa vistnok have haft et Eks. af Tycho Brahes »Astronomiæ instauratæ Mechanica», med til Kina og efter de i dette Værk værende Instrumentbilleder, i Aaret 1675, ladet kinesiske Kunstnere udføre seks Instrumenter der, fraset den kunstneriske kinesiske Udsmykning, ganske ligner de tychoniske Instrumenter. Under Bokseroprøret 1901, førtes fire af disse Instrumenter, af de tyske Tropper, til Potsdam, men efter Verdensfreden kom de atter tilbage til Peking. (J. B. du Halde: Description . . . de la Chine III. La Haye. 1736). - - -

- - - I Aaret 1852 bortsolgte fra Observatoriet i Prag en Del kaserede Instrumenter. Salget af disse Genstande har flere Gange i Aarenes Løb fremkaldt Klager og Bebrejdelser mod Observatoriets Direktion, over de ved denne Lejlighed bortsolgte »værdifulde tychoniske Instrumenter». Observatoriets Direktør J. Bøhm, der jævnlig blev udsat for saadanne Angreb, fremsatte derfor i »Astr. Nachr.» Nr III 15 (1857), en skarp Afvisning af disse Angreb. Hvad der bortsolgte, var da ogsaa kun »Ragelse», og de »værdifulde tychoniske Instrumenter» uden Forbindelse med Tycho Brahe. En lille Solskive med Inskriptionen: »*Insula Heveen* (!) A. D. 1578. *Non haberi sed esse*» og et lille Planetarium med indgraveret »*Ty. de Brahe*», viser, at de ere Falcifikater. Hverken Tycho Brahes eller Hvens Navn er korrekt, men, rimeligvis for at forøge Værdien, indgraveret *efter* Salget. Instrumenterne dukkede flere Gange

frem i Udlandets Presse som »nye Fund»; bl. a., ogsaa i det astronomiske Tidsskrift »Das Weltall» 1904. Heft. 9. Instrumenterne erhvervedes tilsidst af Münchnermaleren Professor Gabriel Max der, stadig ulejligen af ivrige Samlere og Købere, for at faa Fred, sluttelig 1909 overlod dem til »Deutsches Museum» i München. Her er de mærkelige Genstande opstillet i en pragtfuld Montre med Tycho Brahes Navn og Adelsvaaben udført i Glasmosaik!

Observatoriet i Prag ejer *to Sekstanter* af Jærn. I den ældste Inventarfortegnelse fra cir. 1780 betegnes disse saaledes:

- »Nr. 4. EIN GROSSER SEXTANT VON TYCHO BRAHE, DER IM JAHRE 1600 VON ERASMUS HABERMEL VERVERTIGT WURDE.»
- »Nr. 5. EIN KLEINERER SEXTANT VON TYCHO BRAHE, DEN ER NACH PRAG MITBRACHTE.»

Radius af den *største* Sekstant (til Midten af Gradbuen) er 1 M. 29 $\frac{1}{2}$ Cm. Paa Alhidaden er graveret: »*Pragae fecit Erasm. habermel 1600.*» Habermel, der var født i Nürnberg 1538(?) og døde i Prag 1606, var en dygtig Kunstner, af hvem der findes Arbejder i de større europæiske Samlinger (En Armillarsfære af ham i »Statens historiska museum» i Stockholm, er beskrevet i »Populär Astr. Tidsskrift» 1937 p. 48).

Selv om det er muligt, er det næppe sandsynligt, at Tycho Brahe har ejet denne Sekstant, thi, i Konstruktion og Udførelse staar den langt tilbage for de tychoniske Instrumenter saaledes som vi kender dem fra Billeder og Beskrivelser i »Mechanica». Da Kejseren efter Tycho Brahes Død købte de tychoniske Instrumenter kan man derfor ikke antage at Sekstanten har været mellem disse. Derimod er det sandsynligt, at den er det ene af de Instrumenter som Baron Hoffmann overlod Kepler da Benyttelsen af de tychoniske Instrumenter var ham nægtet. Sekstanten er anbragt paa en Fod der har hørt til en Kirkelysestige i Barok.

Radius af den *mindste* Sekstant er 1 M. 11 Cm; den er vistnok udført af Pater Johann Klein der 1732—82 var Direktør for det »Mathematischen Kammer» i Prag. Klein har udført flere astronomiske og matematiske Instrumenter hvilke ere beskrevne af Anton Strhadl i »Beschreibung der berühmten Uhr- und Kunstwerke . . . zu Prag». Prag 1791. En Sekstant af samme Størrelse og ganske lignende denne findes paa Observatoriet i Kremsmünster Stift i Østrig.

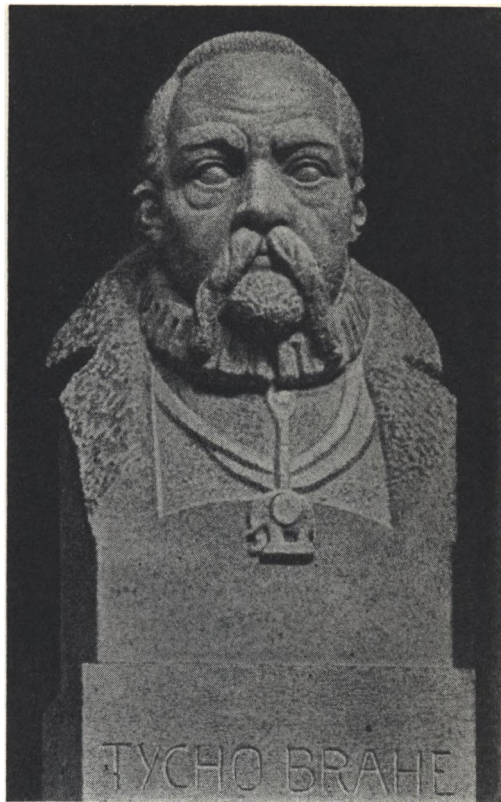
Sekstanterne ere beskrevne af L. Weinek i »Die Tychonischen Instrumente auf der Prager Sternwarte». Prag 1901.

Observatoriet i Prag ejer to oliemalede *Portræter* af Tycho Brahe; Copier efter Stik af J. de Geyn (Westergaard's Portræt-katalog: N:o 1377 og 1394). Begge Portræter er uden historisk eller kunstnerisk Værdi, og muligvis udførte af den ovenfor omtalte Pater Klein, der ogsaa har udført et Observatoriet tilhørende smukt *Kunst-ubr*, fremstillende det »tychoniske System».

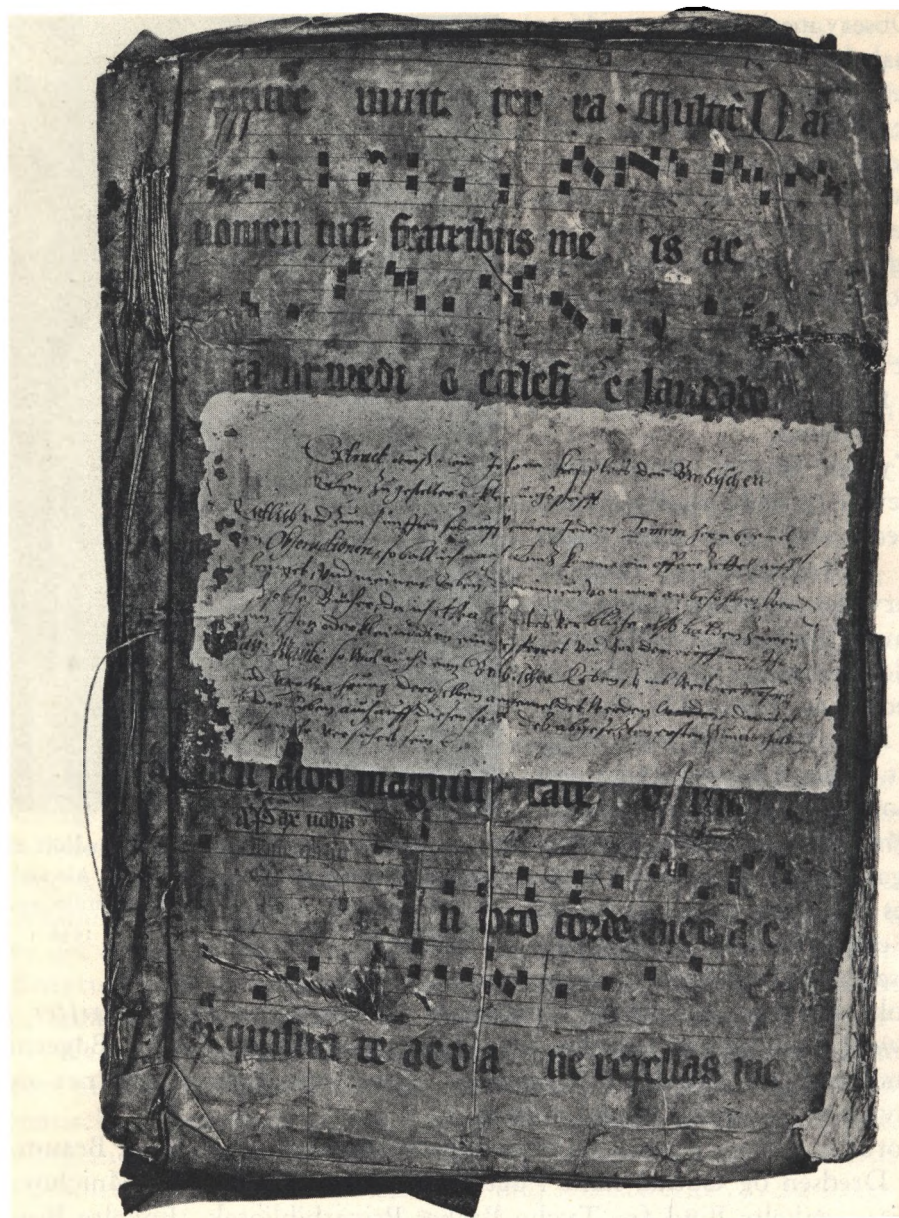
Tycho Brahes Bogsamling forblev i Familiens Eje, men splittedes faa Aar efter hans Død. Hovedparten af Bøgerne erhvervedes af Jesuiterne og findes nu i Universitetsbiblioteket i »Klementinum», hvor de ere samlede i en Reol. Da Forfatteren F. R. Friis 1868 var i Prag, for at samle Efterretninger om Tycho Brahe (Dansk Tidsskrift. Kbhvn 1869. p. 268), kendtes kun ganske faa Bøger fra Tycho Brahes Bibliotek, men i de senere Aar er der, ved systematisk Eftersøgning i Biblioteket, samlet vistnok alt hvad der findes, udgørende 97 Bøger og Haandskrifter i 47 Bind (Tycho Brahe lod ofte flere Bøger inbinde i eet Bind). Bøgerne ere indbundne i Skind og Pergament, flere med Ejerens Portræt og Adelsvaaben paatrykt Bindet i Guld.

Foruden i Prag, findes i de offentlige Biblioteker i Gøteborg, Braunschweig, Dresden og Gotha, samt i det Waldsteinske Bibliotek i Mnichovo Hradiště, enkelte Bind fra Tycho Brahes Privatbibliotek. Enkelte Bind ejes af Prof. Mainx, Prag, Prof. W. Prandtl, München og Kustode H. Mortensen, København.

Et Samlebind fra 1563 — altsaa før Uraniborgtiden — indeholdende

Tycho Brahe. Buste i graagrøn Syenit udført af Siegfried Wagner paa Grundlag af et Akvarellportræt i Strahow-Klosteret i Prag. Opstillet ved Rundetaarn i København 8 August 1932.

Et Bind af Tycho Brahes Observationer fra Aarene 1596—97 indbundet i et Pergamentblad med Kirkemusiknoder fra det 14 Aarhundrede. Paa Bindet er klæbet J. Keplers originale Bevis for Modtagelsen. Størrelse: 21 × 35 cm. (Kgl. Bibliotek, København).

3 Værker, ejes af Universitetsbiblioteket i Uppsala (O. Walde, Storhetstidens litterära Krigsbyten. Uppsala 1920. II p. 329), et andet Bind fra 1561, indeholdende 2 Bøger, solgtes 1932 af Wells & Co. i München til Amerika (Ejer ukendt).

Det samlede Antal af de for Tiden kendte Bøger fra Tycho Brahes Bibliotek udgør saaledes ialt 110 Værker i 57 Bind. Selv om enkelte Bind i Tidens Løb maatte komme frem, vil Antallet næppe forøges betydeligt. Hvor mange Bøger Tycho Brahe har ejet vides ikke, men Tallet har vel naaet circ. 5000 Bd.

Literatur: F. J. Studnicka, Prager Tychoniana. Prag 1901 — Bericht über die astrologischen Studien — — Tycho Brahe. Prag 1901. R. Kukula i Zeitschrift f. Bücherfreunde. 1906. Artikler i Nord. Tidskrift f. Bok- och Biblioteksväsen, af W. Norlind 1926, H. Mortensen 1931, F. Kleinschnitzova 1933 og O. Walde 1938. En samlet

Oversigt over de til Aar 1933 kendte Bøger, fra Tycho Brahes Bibliotek, er udgivet af W. Prandtl: Die Bibliothek des Tycho Brahe i Philobiblon. Wien 1932.

Her skal ikke omtales de i Tycho Brahes Bogtrykkeri trykte Bøger, hvoraf Eksemplarer findes i de fleste større europæiske Biblioteker. Et smukt Eksemplar af »Mechanica» findes i det rige Bibliotek i Strahow-Klosteret paa Hradschin. Foran i dette Værk er klæbet et Akvarellportræt af Tycho Brahe i sit 52 Aar; det sidste Portræt der er udført af ham. Portrætet har været Grundlag for den af Siegfried Wagner udførte Buste af Astronomen opstillet 1932 ved Rundetaarn. Af det karakteristiske

Tycho Brahes Gravmonument.
(Størrelse: 2,03 × 1,15 M.)

Gipsafstøbning af det bevarede af Tycho Brahes Kranie, udført ved Gravens Aabning 1901 (Rundetaarn).

Portræt findes en Gentagelse i et, det »Sv. Vetenskapsakademien» tilhørende, Eksemplar af »Mechanica» i Kgl. Bibliotek i *Stockholm* (Gengivet i Faksimile-udgaven af »Mechanica» *Stockholm* 1901). Ogsaa det Kgl. Bibliotek i *København* og Klosteret i *Kalocsa* i Ungarn eier Gentagelser af Portrætet (B. Hasselberg i: *Centralblatt f. Bibliothekswesen.* 1904. p. 396).

Endnu maa nævnes det af Besøgende i Teyn Kirken kendte *Gravmonument* over Tycho Brahe, udført i rødt Marmor og opsat af Familien faa Aar efter hans Død. Monumentet er intet Kunstværk, det er udført skabelonmæssig i Lighed med andre Gravmæler i Prags Kirker;

men, der er tilstræbt Portrætlighed, og den »falske Næse» er her — som paa andre Portræter — tydelig angivet. (Om Tycho Brahe Portræter: *Samleren.* *København* 1931). *Tycho Brahes Grav*, i Gulvet foran Monumentet, rummer ogsaa hans Hustru der døde 1604 (Afstøbning af Monumentet findes i Rundetaarn). Graven aabnedes 1901 og om Gravundersøgelsen foreligger en Beretning af Dr. Matiegka (Bericht über die Untersuchung der Gebeine Tycho Brahes, *Prag.* 1901). Undersøgelsen viste, at Tycho Brahe havde haft en Højde af 168—70 cm., hans Hustru 155 cm. Ved denne Lejlighed blev der taget en Gipsafstøbning af det bevarede Stykke af *Kraniet* (Afstøbning i Rundetaarn). Efter Undersøgelsen nedsattes Ligresterne atter i Graven. Nogle Prøver af Ligklædningen, Sko, Strømper og en Fløjelsbaret afgaves til Prags Bymuseum (Městské museum) hvor de, indtil 1939, opbevaredes i en Papæske! Paa mit Initiativ udvirkede Prof. Arnost Kraus, at disse Relikvier paa en mere værdig Maade blev nedlagt i en lufttæt Glasbeholder.

Enkelte smaa Tøjrester fra Ligklædningen, blev, i de Dage Gravundersøgelsen fandt Sted, per nefas, erhvervet af Besøgende og Tilrejsende. Et Par af disse Relikvier er, ad Omveje, kommet i min Besiddelse; andre findes i »Treptow Sternwarte» ved Berlin. - - -

- - - Det bøhmiske Nationalmuseum i Prag erholdt 1868 som Gave fra Greve Franz v. Klebelsberg, en Samling Bøger og Haandskrifter, hvoraf en Del vedrører de Braheske og Tengenagelske Familier med

hvilke v. Klebelsberg var i Slægtskabsforhold. Blandt Haandskrifterne findes en *Stambog*, som Astronomen Tycho Brahe 1598 forærede Sønnen *Tycho* (1581—1627). I *Stambogen* findes Autografer bl. a. af den bekendte Dr. J. Jessen, der holdt Gravtalen over Tycho Brahe; Edvard Fugger i Augsburg og flere Lærde og Adelspersoner i København, Hamburg, Nürnberg, Bologna og Siena, samt nogle farvelagte Adelsvaaben. Foran i *Stambogen* er anbragt J. D. Geyns bekendte Stik af Tycho Brahe med Baret (gengivet i F. J. Studnicka: *Prager Tychoniana Prag. 1901*), udført i Farver, samt Tycho Brahes og Sønnens Autografer.

